

SØGEVEJLEDNING TIL "GRØNLANDSKE FORTÆLLINGER"

Velkommen til Birgitte Sonnes base over grønlandske fortællinger.

Formål: Via søgemuligheder at afværge den fornemmelse af at drukne, som uundgåeligt rammer en begynder i tilegnelsen af den kolossalt store grønlandske overlevering.

Opdatering: MELD ENDELIG TILBAGE OM MANGLER OG FEJL. Andre opdateringer vil ske løbende. Ønsker og rettelser mailles til jbsonne@mail.dk

Indhold:

Basen rummer enten oversættelse eller resumé af i alt ca. 2200 fortællinger med registreringsdata, plus ca. 130 stk. der blot er registrerede.

Søgningen:

Man kan søge på alle slags ord, dele af ord, tal, og bogstaver (forekommer undertiden i nummerering af tekster). Ordene kan være personnavn, stednavn, arkivnavn, publikation, sidetal, årstal, eller et hvilket som helst ord i teksterne: fx angakkoq el. åndemaner. Man kan søge på et eller flere ord ad gangen:

Du kan bruge følgende til avancerede søgninger:

- + (plus) foran søgeordet betyder, at søgeordet vil være til stede i resultatet, f.eks. +rasmussen +smældeskive
- - (minus) foran søgeordet betyder at resultatet ikke må være til stede i resultatet, f.eks. +rasmussen –smældeskive
- * fungerer som trunkeringstegn. F.eks. åndemaner*: åndemaner, åndemaners, åndemanere, åndemaneren, åndemanerne, osv. og samme ord med stort begyndelsesbogstav. Tegnet: * kan i det hele taget bruges i stedet for flere bogstaver man ikke er sikker på. Fx angak*, hvis man ikke kan huske om angakkoq skal med et eller to k'er.

Skriv søgeordet/søgeordene i feltet ud for "søg". Klik én gang på søg. Hvis søgningen giver et hit, dukker de pågældende hits op med overskrift, og man kan derfra klikke sig videre ind i de enkelte fortællinger. Her vil søgeordene være markeret med gult.

Ønsker man at søge på de enkelte dokument-id-numre markeres feltet til højre for "søg"-knappen.

Er man undervejs stødt på fortællinger man gerne senere vil vende tilbage til, kan notere sig et søgeord eller blot id-nummeret øverst i resultatet. Der er desuden indsat printfunktion.

Synonymer

Alternative betegnelser for stednavne er markeret således: Maniitsoq / Sukkertoppen. Alternative stavemåder, oftest til ny grønlandsk retskrivning, således: angákoq / angakkoq / angakok (hvor angakok er dansk stavemåde). Mange brugere vil sikkert søge på åndemaner eller shaman i stedet for de nævnte. Synonymet, åndemaner, er tilføjet de fleste steder, - shaman kun ganske få steder som endnu en alternativ mulighed; man må afprøve de trufne synonymer for at finde det/dem, der giver de fleste hits. Tilføjelser af alternative **synonymer** er **langt fra** gennemført, men ved både stednavne og personnavne er der i systemet indsat underliggende alternative retstavninger.

Stikord og emneord

De enkelte tekster er kun sjældent forsynet i kommentarerne med **stikord** eller **emneord**. Et større antal optræder i fortællingens tekst, oftest i parentes eller som synonym. Begreber, navneord, substantiver kan ofte med fordel søges i deres verbale former.

Parenteser

Nogle parenteser er indført af nedskriveren, nogle af oversætteren, enkelte af mig, BS. Der kan skelnes som regel mellem dem via tilføjede initialer (fx C.B., se forkortelser ndf.).

Retskrivning

Overskrifter med gammel grønlandsk retskrivning er ofte, for de vigtigste ords vedkommende, gengivet også i ny retskrivning, enten i overskrift eller tekst. Men det omvendte - fra ny til gammel - er ikke forsøgt.

Uforståelige ord / sætninger: Især har Chr. Berthelsen i sine oversættelser omhyggeligt noteret, hvornår en oversættelse er usikker eller umulig. Der kan være tale om gamle dialektale udtryk. Søger man på: Chr. Berthelsen. er der mange hits, som især lingvister vil være interesserede i.

BASENS OPBYGNING OG INDHOLD

Hver registrering (Doc id-nr., se øverst i hvert hit) rummer én fortælling. Oplysningerne om den enkelte fortælling er fordelt på poster:

Registreringsår: Det år hvor teksten er nedskrevet/registreret. (Skal ikke forveksles med det år, hvor en samling er indgået i et offentligt eller privat arkiv).

Publikationsår: Hvis teksten er taget fra en publikation.

Arkiv navn: Arkivets navn (se **Forkortelser** ndf.) og tekstens arkivnummer, hvis teksten er et håndskrift og ikke taget fra en publikation.

Fortæller

Nedskriver

Mellem-person: Oftest den lokale indsamler og/eller renskriver af fortællingen.

Indsamler: fx: Rink; Rasmussen

Titel: (Indhold) Tekstens/fortællingens titel (der ofte er konstrueret af nedskriver)

Publikationstitel: (Værk) Publikationens titel, hvis det er en bog.

Tidsskrift

Omfang: tekstens sidetal el. antal sider.

Lokalisering (proveniens): Hvor teksten er fortalt / nedskrevet. Fortællerens bosted står først, dernæst, hvis det er en bygd, kommunens nugældende navn = dens bys navn. Der er ikke taget højde for tidligere inddelinger i kolonidistrikter og kommuner.

Noter:

En omfattende post **der rummer:**

Reference

til Originalt håndskrift, el. blot håndskrift

Orig. håndskr. er anført, hvor originaliteten er sikker, mens brugen af betegnelsen Håndskr. dækker både ikke-originale og muligvis originale håndskrifter.

(Ca. 75 af fortællingerne i Rasmussens samlinger har ikke (umiddelbart) kunnet identificeres. Forsøg med en 4 - 5 stykker tog uforholdsmæssig lang tid og endte resultatløst.)

Håndskrifter (og valser = gammeldags "bånd") til Thalbitzers trykte fortællinger er ikke forsøgt identificerede på det Kgl. Bibliotek endnu; heller ikke Holtveds nedskrifter og optagelser på Institut for Eskimologi, hvor Phd Arnaq Grove og Robert Peary p.t. reviderer Holtveds trykte fortællinger ud fra disse kilder).

Andre publikationer

af samme fortælling på grønlandsk, dansk, engelsk (- ingen fuldkommen liste: Udvalg af grønlandske fortællinger forekommer på de fleste europæiske sprog, mange enkelttekster genoptrykkes hist og pist, og der genudgives løbende nye udvalg - også på dansk.)

Oversættelse

Hvis den grønlandske tekst i håndskrift el. på tryk ikke tidligere har været oversat.

(enkelte gamle, upublicerede nedskrifter på dansk er indskrevet med fuld tekst)

eller

Resumé

Hvis en dansk oversættelse er publiceret, el. fortællingen kun findes på engelsk el. fransk.

Varianter til fortællingen (i basen)

Historie

To slags oplysninger:

1. referencer i teksten / fortællingen til kendte historiske begivenheder - i Grønland, eller med (sand)synlig indflydelse på grønlandske forhold/fortællingens indhold og form.
2. Tydelige ændringer i de opfattelser af "verden", "livet", "døden", "andre", sociale relationer, årsagsforklaringer osv. der kendetegnede det traditionelle verdensbillede.

Reference til "**Eksempler på fortolkningsmuligheder**" (se pdf): Her diskuteres mulighederne for at bruge fortællingerne som ethistoriske kilder, og det demonstreres i denne første omgang kun med enkelte eksempler, hvoraf en omfattende analyse af symbolet, pooq, dækker såvel traditionel symbolik som overgangen til kristen dåb.

Tolkning

Tilbudt af enkelte fortællinger, der kan forekomme kryptiske.

Kommentar

Bemærkninger jeg har fundet påkrævede.

(kommentarer og tolkninger er meget ulige fordelt, helt afhængigt af de emner jeg har været optaget af under læsningen og - allermest- den tid jeg har kunnet bruge på enkelte fortællinger.)

ANDEN BRUG AF FORTÆLLINGERNE

Der er talrige muligheder: folkloristik, religions- og samfunds- og kulturforskning, og her vil ganske givet manglen på emneord/begreber kunne mærkes. Så vidt muligt vil jeg afhjælpe disse mangler i basen, men ellers må den enkelte bruger selv eksperimentere med søgeord (synonymer, verbalisering af substantiver, flere ord i samme søgning mm. Vær ligeså kreativ som ved Google-søgning).

LITTERATURHENVISNINGER

Er nævnt enten under *Historie* eller *Kommentar*: Hvis kun forfatter + årstal - fx: Kleivan 1982 - optræder, bør man ved at søge på Kleivan 1982 på et tidspunkt støde på den fulde reference.

FORKORTELSER

- NKS: Ny Kongelig Samling (Det kgl. Bibliotek)
- KRKB: Knud Rasmussens Arkiv (Det kgl. Bibliotek)
- KRH: Knud Rasmussens Arkiv (Hundested Bibliotek)

- Meddr. Grønland: Meddelelser om Grønland (Publikationer fra Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland).
- CB el. C.B. el. Chr.B. el. Chr. B.: Christian Berthelsen, oversætter.
- AL, AL.: Apollo Lynge, oversætter.
- K.Th.: Kirsten Thisted: forskellige bidrag.
- BS, BS.: Birgitte Sonne

BASENS SAMLINGER

Basen omfatter følgende samlinger af fortællinger:

- Rinks samling af håndskrifter på Det kgl. Bibliotek + derfra trykte fortællinger og oversættelser.
- Rasmussens samlinger af håndskrifter på Det kgl. Bibliotek + derfra trykte fortællinger og oversættelser.
- Rasmussens samling af håndskrifter på Hundested Bibliotek + derfra trykte fortællinger og oversættelser.
- Gustav Holms samling af trykte, oversatte fortællinger + enkelte utrykte varianter
- William Thalbitzers samling af trykte, oversatte fortællinger (til engelsk), resumeret på dansk
- Erik Holtveds samling af trykte, oversatte fortællinger (til engelsk), resumeret på dansk
- Paul-Émile Victors samling af trykte, oversatte fortællinger (til fransk), resumeret på dansk
- Jens Rosings (fleste) trykte samlinger og oversættelser af fortællinger, hvoraf de fleste er oversættelser fra Otto Rosing 1957-61.
- Otto Sandgreens (fleste) samlinger af trykte fortællinger
- Hans Lynges samling af trykte fortællinger (enkelte kun på vestgrønlandsk)
- Mâliâraq Vebæks trykte samling af fortællinger.
- Martêraq Nielsens fortællinger, trykt i Avangnâmioq, mdl. oversatte af Robert Petersen.
- Enkelte mindre, trykte samlinger som Lytzens og Gert Lyberths og De store Konger ved Jens Rosing.
- Poul Egedes oprindelsesmyter
- Rosing, Jens: Hvis vi vågner til havblik. Kbh. 1993.

Ingen tekster på grønlandsk

Basen rummer **ingen** tekster på grønlandsk. Dem må man selv studere, dels på tryk dels i arkiverne. Størstedelen af de upublicerede håndskrifter findes dog også i fotokopi på Institut for Eskimologi, KU. De kan læses på biblioteket men ikke lånes hjem.

Manglende tekstsamlinger

Basen er ikke altdækkende, men der udbedres sandsynligvis løbende. Her følger en liste over de mest presserende mangler:

1. Registrerede

- Ca. 130 fortællinger blev først opdaget ved sidste gennemgang af arkiverne. De er registrerede i basen og har fået denne kommentar: Velegnet (el. måske egnet, el. uegnet) til opdatering.
- Hendriks fortællinger i Rinks samlinger er registrerede men kun resumerede uden forlæg i komplette oversættelser. De blev i 1996 udgivet på grønlandsk i 1972-retskrivning af Kirsten Thisted og Gâba Thorning. Det skyldes en kommunikationsbrist mellem Kirsten Thisted og undertegnede, at det blev for sent at få disse med i basen i dansk oversættelse. De præsenteres derfor med resuméer, der dels stammer fra Rinks egne, trykte oversættelser el. oversatte uddrag, og dels fra Kirsten Thistedes hånd.

2. Ikke registrerede

- Grønlandske og andre forfatteres litterære anvendelser af den mundtlige overlevering af grønlandske fortællinger. De ligger uden for denne bases regi.
- Thalbitzers upublicerede fortællinger fra Østgrønland (nedskrevet 1905-06, en del med lydoptagelser). En stor samling på Det kgl. Bibliotek. Thalbitzers trykte fortegnelse: The Ammassalik Eskimo, Second Part. Meddr. Grl. XL, 1923: 381-383.
- Arkivet på Arktisk Institut, Strandgade 102, 1401 Kbh. K. rummer adskillige mindre samlinger.
- På Dansk Folkemindesamling er arkiveret en række bånd med fortællinger fra Ammassalik, optaget af Jens Rosing i 1960'erne.
- Thisted, Kirsten: Grønlandske fortællere. Nulevende fortællekunst i Grønland. Materiale indsamlet af Karen Littauer. Kbh. Aschehoug Dansk Forlag, 2002.
- Sandgreen, Otto: Qivitoqarporôq. Nuuk, 1986.
- Ulloriaq, Inuutersuaq: Beretningen om Qillarsuaq og hans lange rejse fra Canada til Nordgrønland (Avanersuaq) i 1860erne. Det grønlandske Selskabs Skrifter XXVII, 1985.
- Trebitsch, Rudolf: Bei den Eskimos in Westgrønland. Berlin, Dietrich Reimer, 1910 (nogle få fortællinger)
- Fortællinger trykt siden 1861 i Atuagagdliutit, fra 1945: A/G, Autagagdliutit/Grønlandsposten.
- Fortællinger trykt fra 1913-1958 i Avangnâmioq, (Nordgrønlands avis), udover de ovenfor nævnte af Martêraq Nielsen.
- Fortællinger i det kirkelige blad: Kalâleq, hvoraf mange dog er genoptryk.
- KNR: Kalaallit Nunaata Radioa, Grønlands Radio har talrige fortællinger og beretninger på bånd. Desværre er det forskrækkelig dyrt at få kopier.

PROBLEMER

der næppe kan afhjælpes - med mindre eventuelle specialister blander sig:

Sted- og personnavnes ortografi

Mange af de ældste nedskrifter følger ingen autoriseret retskrivning. Alle nødvendige transskriptioner af person- og stednavne til nu-grønlandsk retskrivning er søgt klaret. Men problemet er uløseligt med de østgrønlandske. Østgrønlandsk har i nyere tid fået sin egen retskrivning, der følger dialektudtalen. Desuden optræder mange af stednavnene ikke på tilgængelige kort i nu-østgrønlandsk retskrivning. Endelig kan både person- og stednavne være uigenkendelige når de gået via personlige ortografier. Thalbitzer har sin egen og nåede ikke at blive hjemmevant med østgrønlandsk. Jens Rosing er relativt konsekvent i sin stavemåde, der afviger noget fra den nugældende, mens Victor er aldeles inkonsekvent i sin. Victor skriver, hvad han har hørt, og det kan lyde forskelligt fra en person til en anden. Vedrørende Victor har prof. em. Robert Petersen været en stor hjælp til identifikation og stavning af Victors fleste stednavne. Tidl. museumsleder Emil Rosing har klaret en del personnavne, men mange har han med beklagelse ikke kunnet gennemskue.

Diakritiske tegn (´, ^, ~)

I ældre vestgrønlandsk retskrivning: Tiltlen ~ bruges over ekstra lang vokal, men den lader sig ikke anbringe over vokalerne i, og u, hvorfor en sådan lang vokal er angivet som iî og uû. Derimod kan õ og ã realiseres i basens skriftsystem.

Regioner

I *Historie og Kommentar* har jeg ofte foretrukket det neutrale "område" (fx Thule området) for at undgå alle overvejelser vedr. placeringen/den manglende placering i den administrative inddeling på fortællertidspunktet - eller i den periode fortællingens begivenheder menes at være foregået i.

Vedr. andre problemer med steds- og retningsbetegnelser se: "**Eksempler på fortolkningsmuligheder**" (se pdf) under afsnittet: *Demografi og flytninger. Handelsrejser og immigrationer.*

Oversættelser og resuméer, nutid og datid

Oversættelserne til dansk er i datid; resuméer oftest i nutid, men ikke Holtved, Quppersimaan, og Victor, der er resumeret af hhv. Leise Johnsen og Mette Uldall, og BS. Indiskutable historiske fortællinger er som regel resumeret i nutid. Den manglende konsekvens skyldes de mange år arbejdet har været undervejs, og de mange "kokke om maden". Men at korrigerer disse uregelmæssigheder er for tidkrævende.

Flere gange er en fortælling blevet oversat, skønt den allerede var trykt i oversættelse. Det er en fejl, men ingen af nyoversættelserne er kasseret. Man får sjældne gange både et resumé af den trykte oversættelse og en nyoversættelse.

Fortælling og beretning:

I flere samlinger indgår en del beretninger, der er af ren historisk karakter, så som biografiske oplevelser og begivenheder, og enkelte beskrivelser af tidligere skikke. Mange af dem er med i basen, oftest fordi de rummer fortællernes egne tolkninger ud fra deres egen fortolkningsramme - i overensstemmelse med den traditionelle eller med tydelig nyorientering. Det gælder fx Marteeraqs fortællinger til Avangnâmioq, og ligeså Hans Lynges tilsvarende fortællinger fra samme Upernavik distrikt. Men alle eksisterende (nedskrevne, endsige bandede)

historiske beretninger er **på ingen måde søgt dækket ind** med basens udvalg, der heller ikke prætenderer at være repræsentativt på dette felt.

TAKSIGELSER

Basen har kun kunnet realiseres med økonomisk støtte. Den er med tak opnået fra

KVUG: Kommissionen for Videnskabelige Undersøgelser i Grønland

SHF: Statens Humanistiske Forskningsråd.

Og adskillige andre har ydet hver deres store indsats:

Forskningsbibliotekar Bruno Svindborg, Det kgl. Bibliotek

Lektor em. Christian Berthelsen (de fleste oversættelser)

Apollo Lynge, Nuuk. (oversættelser)

Stud. mag. Signe Åsblom, Odense. (oversættelser)

Lektor em. Grethe Lindenhann (enkelte oversættelser i resumé)

Ph.d. lektor Kirsten Thisted (enkelte resuméer og oversættelser)

Charlotte Aagaard, assistent

Museumsleder, cand. Bo Albrechtsen, assistent (som studerende)

cand.mag. Leise Johnsen, assistent (som studerende)

cand.mag. Mette Uldall Jensen, assistent (som studerende)

Desuden har jeg nydt gode råd fra Ph.d. Arnaq Grove, og Eks.lekt. Stig Bjørnum, og ikke mindst Prof. em. Robert Petersen, hvis mange år gamle oversættelser af Martêraq Nielsens fortællinger jeg også fik fri tilladelse til at bruge.